

Sidas bidrag till rapport till FN:s kommitté för Barnets rättigheter för perioden 1997–2001

STYRELSEN FÖR INTERNATIONELLT
UTVECKLINGSSAMARBETE

Avdelningen för demokrati
och social utveckling
Enheten för demokratisk
samhällsstyrning

Det här är Sidas rapport till Utrikesdepartementet med exempel på hur man arbetat för att stödja samarbetsländer att tillgodose barnets rättigheter från 1997–2001. Delar av det här materialet kommer att ingå i Socialdepartementets rapportering till FN:s Kommitté för barnets rättigheter under hösten år 2002.

Rapporten ger inte anspråk av att innehålla allt som gjorts utan redovisar exempel på stöd och metodutvecklingsarbete som pågått sedan 1997.

För mer information kontakta Annika Nordin Jayawardena eller Eva-Lena Petterson på Enheten för Demokratisk Samhällstyrning.

1 Barnets rättigheter och ett mångdimensionellt fattigdomsbegrepp

Sverige anser att demokrati och respekt för de mänskliga rättigheterna, inklusive barnets rättigheter, är nödvändiga för att möta de utmaningar som den globala gemensamma freden, säkerheten och mänskliga utvecklingen ställer. Att främja demokrati och mänskliga rättigheter är ett sätt att bekämpa mångdimensionell fattigdom. Ett mångdimensionellt fattigdomsbegrepp kräver mångdimensionella lösningar med en helhetssyn på människors utveckling och hur förutsättningar för utveckling skapas på olika nivåer i samhället. De mänskliga rättigheterna ger en minimumstandard för mänsklig utveckling. De ger stater skyldigheter och individer rätt att kräva sina rättigheter. Mänskliga rättigheter ger en värdegrund och gemensamma normer för internationellt arbete. Att främja de mänskliga rättigheterna inklusive barnets rättigheter och arbeta utifrån ett rättighetsperspektiv är en del av Sveriges fattigdomsbekämpning.

Sverige arbetar för att påverka andra stater att respektera de mänskliga rättigheterna. Sverige verkar för att främja de mänskliga rättigheterna inklusive barnets rättigheter och att arbeta förebyggande så att de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Sverige väljer också att aktivt reagera mot brott mot de mänskliga rättigheterna. Sverige driver också att de mänskliga rättigheterna skall genomsyra arbetet i de globala och regionala organisationerna och att de internationella normerna för de mänskliga rättigheterna skall ges djupare förankring och vidare spridning. Sverige arbetar också aktivt för att mekanismerna för att säkerställa respekten för de överenskomna normerna ska stärkas.

2 Barnkonventionen som grund

Grunden är de gemensamma åtaganden som Sverige och samarbetslandet som konventionsstater gjort och de gemensamma beslut vi fattat i FN, världskonferenser etc.

Sverige vill bidra till att människor, barn, ungdomar, vuxna världen över får del av de i folkrätten garanterade friheterna, skydd mot övergrepp och en anständig levnadsstandard. Barnkonventionen säkerställer normer för barnets sociala och personliga utveckling. Den identifierar 4 principer; icke-diskriminering, barnets bästa, rätten att göra sin röst hörs och rätt till liv, överlevnad och utveckling. Sverige verkar för att dessa principer ska vara vägledande för beslut som berör barn direkt eller indirekt.

Sverige har under senare delen av 1990 talet och i början på 2000-talet fortsatt att utveckla ett tydligt barnrättsperspektiv i det internationella utvecklingssamarbetet. De element som är nödvändiga för en samhällsutveckling präglad av tillväxt och rättvisa sätts i centrum. Det gäller t.ex. investeringar i rättsstaten, god samhällsstyrning och i framväxten av en demokratisk kultur.

Stater måste bli bättre på analysera om de bidrar till diskriminering av fattiga människor på grund av deras status, ålder, kön, etnicitet, språk. Åtgärder för att följa upp och motverka diskriminering är viktigt. Ett rättighetsperspektiv ger ett instrument för att analysera mänsklig utveckling.

Ansvarsutkrävande (accountability) och öppenhet (transparency) är viktiga frågor för ett barnrättsperspektiv likaså samordningsfunktioner inom staten för barnrättsfrågor och samarbete mellan staten och det civila samhället. Ansvarsutkrävande kräver öppenhet och vilja till uppföljning genom förbättrad statistik och forskning om barns situation samt barnombudsmannafunktioner och revision. Barn och ungdomar måste tydliggöras och deras åsikter beaktas i statligt och kommunalt planeringsarbete som rör barn t.ex. landbygdsutveckling och statsplanering.

Deltagande via politiskt valda representanter och direkt deltagande genom konsultation bör främjas. Barn och deras familjer och närsamhällen bör få starkt självförtroende och ökat inflytande och framväxande av ett demokratisk utrymme bör stärkas. Alla människor måste få lära om sina rättigheter. Enskilda individer och det civila samhället måste tillsammans med barn ungdomar verka för ökat samhällsansvar för barnets rättigheter.

En social- och familjepolitik som innehåller arbete för alla, socialförsäkring och socialt arbete motverkar social utslagning och ger familjerna bättre möjligheter att skydda och hjälpa sina barn. En sund ekonomisk, familje- och socialpolitik med ett socialt skyddsnet som ger barn och ungdomar de bästa förutsättningarna. Detta innebär vatten, livsmedelssäkerhet och utbildning till alla barn och ungdomar liksom hälso- och sjukvård med tillgång till reproduktiv hälsoservice. Det betyder en aktiv miljö-, jämställdhets- och arbetsmarknadspolitik, tillgång till krediter, investeringar i infrastruktur inklusive ny teknologi för information och kommunikation, skuldåtgärder och rättvis handel. Det innebär också arbete för ungdomar mellan 15 och 18 år.

Ungdomstiden erbjuder unika möjligheter att bryta diskriminerande attityder och hämmande eller destruktiva invanda mönster förutsatt att ungdomar ges möjlighet att påverka och medverka i förändringsprocesserna. Det är av avgörande betydelse att ungdomar tror på framtiden och att deras energi tas tillvara för att utföra meningsfulla uppgifter. Sverige är angeläget om att tonåringarna, en stor och viktig grupp samhällsmedborgare, får mera uppmärksamhet och ökade möjligheter i utvecklingssamarbetet. Barn och ungdomar i behov av särskilt skydd behöver ges mer uppmärksamhet i stöd till utvecklingssamarbete.

3 Ett barnvänligt samhälle

Utvecklingssamarbetet tar fasta på att fackministerierna för hälsovård, utbildning och sociala frågor tillsammans skall fungera som motorn som stimulerar och säkerställer samhällets stöd till barns och ungdomars totala utveckling. Under den här rapporteringsperioden har det tydligt framstått att den motorn inte är tillräcklig för vare sig utveckling eller tillämpning av barnkonventionen. Den måste ha stöd i ett oberoende

rättsväsende, finansdepartement, lagstiftande församling och i statens egna granskningsfunktioner. Sverige vill stödja länder att bygga ett samhälle som aktivt bekämpar fattigdom för att ge barn, ungdomar, kvinnor och män ett värdigt liv. Målet är framväxten av ett sådant samhälle där barn och ungdomar har det medinflytande, den möjlighet att utveckla sina egna förmågor och färdigheter, den sociala service och det särskilda skydd som de har rätt till. Ett sådant samhälle bygger in skyddsmekanismer, informations- och kunskapsutbyte samt särskilda analyser så att inga flickor eller pojkar diskrimineras eller av brist på engagemang eller kunskap utesluts från hälso- och sjukvård, utbildning och socialt skydd. Barn som är i riskzonen ges särskilt skydd mot diskriminering, exkludering eller övergrepp.

Ett barnrättsperspektiv i utvecklingssamarbetet griper därför in i så gott som samtliga samhällsutvecklingens områden och Sida verkar därför för att integrera ett barnrättsperspektiv i utvecklingssamarbetets olika verksamhetsområden.

4 Den globala politiska viljan

Sverige har arbetat aktivt i förberedelserna för barntoppmötet 2002. Slutdokumentet uppmanar alla länder att 1) sätta barnen i främsta rummet; 2) investera i barnen för att utrota fattigdomen; 3) inte lämna något barn utanför; 4) ge varje barn omsorg och skydd; 5) utbilda varje barn; 6) skydda barn från skada och utnyttjande; 7) skydda barn från krig; 8) bekämpa HIV/AIDS; 9) lyssna till barn och säkerställa deras deltagande; 10) värna om jorden för kommande generationer.

Sverige har särskilt arbetat för ett barnrättsperspektiv, sexuell och reproduktiv hälsa, särskilt skydd för utsatta grupper, och barns deltagande ska inkluderas i slutdokumentet.

Alla milleniemålen relaterar till direkt eller indirekt till barns situation. Barnkonventionen, Millenniedeklarationen och färdplanen, barntoppmötets deklaration och handlingsplan används som stöd i det internationella utvecklingssamarbetets ansträngningar att operationalisera barnkonventionen och verka för ett barnrättsperspektiv i samhällsutvecklingen.

5 Sidas/UDs utvecklingsarbete för att utveckla ett barnrättsperspektiv

Sedan 1997 har Sida och UD tillsammans och var för sig inom sina specifika ansvarsområden aktivt arbetat med att ta fram riktlinjer som är övergripande för allt utvecklingssamarbete och för specifika verksamhetsområden. Tillsammans har man också drivit utbildning av handläggare i Stockholm och på ambassader. Ett 80-tal handläggare har utbildats och ytterligare 40 personer kommer att utbildas under 2002. Arbetet har baserats på Sidas handlingsprogram för fattigdomsbe-

kämpning, miljö, rättvisa och fred och gender samt regeringens skrivelser till riksdagen ”De fattigas rätt- vårt gemensamma ansvar” (skr 1996/97:169) och ”Demokrati och mänskliga rättigheter i Sveriges utvecklingssamarbete (skr1997/98:76), ”Mänskliga rättigheter i svensk utrikespolitik” (skr 1997/98:89) samt skrivelser och propositioner som redogör för förverkligandet av Barnkonventionen i Sverige (prop. 1997/98:182; skr. 1999/2000:137)

Mellan 1997 och 2000 lades särskild tonvikt på att på pilotbasis integrera ett barnrättsperspektiv i vissa pilotområden. Några landanalyser och landstrategier i de olika regionerna samt särskilda beredningar valdes ut. Sedan 2000 har lärdomar dragits från pilotinsatserna och slutsatser har integrerats i en landstrategihandbok, i allmänna riktlinjer för landanalyser och övergripande riktlinjer för Sidas verksamhet. Mekanismer inom organisation har utvecklats för bevaka att alla landanalyser och landstrategier integrerar ett tydligt demokrati/MR perspektiv inklusive ett barnrättsperspektiv.

Sidas enhet för Demokratisk samhällsstyrning har sedan 1997 fungerat som bollplank till övriga enheter på Sida vad gäller relation till integrering av ett Demokrati/MR/barnrättsperspektiv i landanalyser, landstrategier och beredningar av projekt och programstöd. Genom kompetensutveckling och viss nyrekrytering har också olika enheter börjat bygga upp sin egen kompetens inom ramen för integrering av ett Demokrati/MR/barnrättsperspektiv. Ett nätverk med representanter från Sidas olika enheter samlas 1–2 ggr per termin.

1998 publicerades Sidas riktlinjer för integrering av ett barnrättsperspektiv i Sidas olika verksamhetsområden och barnkonsekvensanalyser – ‘Barnets rättigheter i Svenskt utvecklingssamarbete’.

Sidas undervisningsenhet och enheten för demokratisk samhällsstyrning utarbetade år 2000–2001 riktlinjer för stöd till rätten till utbildning samt demokrati och rättigheter i och genom utbildningen. Dokumentet ‘Education Democracy and Human rights’ och riktlinjerna för ett barnrättsperspektiv är ett försök att integrera fackkunskap, ett utvecklingsperspektiv, ett perspektiv för mänsklig utveckling (Human development) och ett demokrati- och rättighetsperspektiv. Sida utbildningspolicy har ett tydligt rättighetsperspektiv.

På Hälsoenheten pågår ett liknande utvecklingsarbete. Kulturenheten har ett tydligt rättighetsperspektiv i sitt arbete för att främja rätten till kultur.

Inom ramen för UDs barnprojekt ‘En översyn av barn- och barnrättsfrågorna i biståndet’ 1998–2001’ har i samarbete med Sida ytterligare riktlinjer för arbete för barnets rättigheter tagits fram. Projektet har resulterat en studie av biståndsmålen relation till barnets rättigheter normativa åtagandes och operativa aktörer i relation till barnets rättigheter. Rapporten ‘För barnets bästa- om barn och barnrättsfrågor i det internationell utvecklingssamarbetet. Ett samlande dokument’ publicerades 1998. År 2001 publicerades ‘Ett barnrättsperspektiv i utvecklingssamarbetet’ och 6 deldokument som ger riktlinjer för arbete för och med 6 olika utsatta grupper; barn i krig, barn på institution, arbetande barn, barn som utnyttjas sexuellt, barn med funktionshinder och barn som drabbas av eller berörs av HIV/AIDS.

---

¹ UD BeslutsPM 27 mars 1998

En slutsats från projektet är att Sveriges internationella utvecklingssamarbete av tradition kännetecknats av ett stort stöd till olika barngrupper och att det finns fortsatt behov av direkta insatser för barn och ungdomar. Men samarbetets allmänna utvecklingseffekter behöver stärkas med ökat antal insatser som griper in i lagstiftning, rättsväsende, fördelningspolitik och budgetprocesser, investeringar i infrastruktur och kompetensutveckling mm. Barnkonsekvensanalyser för indirekt stöd till barn bör också utvecklas vidare. På det sättet kan utvecklingssamarbetet ge bästa möjliga effekt för alla åldrar. Översynen av barn- och barnrättsfrågorna i biståndet ska avslutas med en regeringskrivelse till riksdagen år 2002.

En undersökning på Sida år 2001 visade att i jämförelse med en baslinjestudie år 2000 så var det 25% fler av Sidas personal i fält och på hemmamyndigheten som ansåg att de kunde använda Barnkonventionen som ett instrument i beredningar och göra barnkonsekvensanalyser. De flesta av de personer som svarade att de behärskade ett barnrättsperspektiv arbetade med direkt stöd till barn och de hade gått utbildningen i ett Demokrati/MR/Barnperspektiv. För Sida är det därför viktigt att fortsätta med utbildningsinsatser så barn och ungdomar och deras rättigheter bättre tydliggörs i det indirekta stödet. En annan utmaning är att stödja handläggare att bättre applicera ett barnrättsperspektiv i analyser, genomgångar och utvärderingar i det direkta stödet. Riktad utbildning till olika avdelningar och chefsutbildning ska prioriteras år 2003. Metoden för integrering av ett barnrättsperspektiv är att ge stöd till 'leraning by doing', dokumentera erfarenheter och att stödja erfarenhetsutbyte.

Flera medarbetare på Sida använder övervakningskommittéernas sammanfattande slutsatser och kommentarer i arbete med landstrategier och beredningar. Ett problem är tillgängligheten av dessa dokument, den bristande kvalitén på rapportering och att övervakningskommittéerna tar sig an rapporter långt efter rapporteringstillfället.

Sidas avdelning för demokrati och social utveckling gjorde 2001 och 2002 en studie av en del av sitt direkta arbete för och med ungdomar i samarbetsländerna. Studien tittade på avtalade projekt för 350 MSEK inom hälsa, utbildning, kultur och demokratisk samhällsstyrning.

Det kunde konstateras att de vände sig till fattiga målgrupper och att ett tydligt gender perspektiv. Man arbetade både med insatser som involverade ungdomar själva men också insatser som var mer för ungdomar. Flera av insatserna hade både ett långsiktigt och kortsiktigt perspektiv. De var både förbyggande och rehabiliterande. Målgruppen var tydligt fattiga ungdomar men ett barnrättsperspektiv saknades i de flesta insatserna. Referenser till principerna i barnkonventionen saknades, diskriminerade grupper analyserades inte, deltagande perspektivet var svagt och bara en minoritet av insatserna innehöll komponenter där ungdomar lärde om sina rättigheter och fick instrument för att verka för dem inom ramen för demokratiska medel. Alla insatser var pågående insatser och utbildningsinsatser på de olika enheterna förväntas leda till ökad kunskap bland Sidas handläggare för att bättre kunna föra dialog om ett rättighetsperspektiv inklusive barn rätt till deltagande med samarbetspartners i framtida årsgenomgångar av de utvalda projekten.

En annan utmaning är att öka stöd till statistik som beskriver ungdomars situation i samarbetsländerna och att förbättra Sidas statistiksystem så att ungdomsinsatser tydliggörs.

6 Stöd till olika aktörer i arbetet för barnets rättigheter

Drygt en tredjedel av Sveriges bistånd kanaliseras genom multilaterala organisationer. Svenskt stöd till multilateralt samarbete omfattar dels reguljärt basbudgetstöd, dels s.k. multibistöd, dvs. bidrag till särskilda projekt och program som kanaliseras av Sida och utförs av ett FN-organ.

UNICEF spelar fortfarande en särskild och viktig roll för det mest direkta stödet till operativa insatser för att stärka barnets rättigheter och därigenom förbättra barns och ungdomars livsvillkor. Med ett barnrättsperspektiv blir arbetsfördelningen delvis ny. FN-familjens övriga organ har också i sin verksamhet avgörande, om än många gånger mera indirekt, betydelse för barns och ungdomars ekonomiska, sociala, psykologiska och kulturella villkor. Sverige verkar inom ramen för styrelsearbetet för FN organen och med olika FN organ för att särskilt UNICEF men också det övriga FN-systemet ska föra in ett barnrättsperspektiv i sin verksamhet. De strategier som Sida i samarbete med UD tagit fram under 2001 understryker att Sverige ska verka för en konsolidering av ett barnrättsperspektiv och barnkonsekvensanalyser i FN:s fonder och program.

Världsbanken och de regionala utvecklingsbankerna deltar allt mera aktivt i utvecklingsarbetete inom de sociala sektorerna. Sverige verkar för att inom ramen för FN-reformen samarbetet mellan å ena sidan FN:s fonder program och fackorgan och Världsbanken fördjupas. Sverige driver detta i styrelser och i dialog runt planerings- och analysdokument som Poverty Reduction Strategy Papers, PRSP och Comprehensive Development Framework, CDF.

Sida har under 2001 inrättat en särskild multienhet för att stärka koordinering och samsyn i arbetet med FN och de finansiella institutionerna.

Sida ger också stöd internationella enskilda organisationer som arbetar för barns rättigheter. Exempel är ECPAT som arbetar mot sexuell exploatering av barn, NGO-gruppen i Geneve som hjälper länder med alternativa rapporter och en undergrupp till NGO-gruppen som arbetar med uppföljning av världskongressen mot sexuell exploatering av barn.

Den svenska barnrättsorganisationen Rädda barnen får stöd som används till att bedriva studier, opinionsbildning och praktiskt stödarbete, vilket kombineras i mobilisering för barns rättigheter i samarbete med lokala och regionala organisationer. Sida ger också stöd till andra svenska enskilda organisationer som ger en stor del av sitt stöd till barns rätt till hälso- och sjukvård och barns rätt till utbildning. Dessa organisationer är Svenska kyrkans mission, (SKM), Svenska missionsrådet, (SMR), Stiftelsen svenska pingstmissionens u-landshjälp, (PMU Interlife), Sveriges handikapporganisationers internationella biståndsförening, (SHIA), Afrika-grupperna, UBV, Olof Palmes Internationella Centrum, Swedish Co-operative Centre (SCC). Ett flertal andra organisationer som också bedriver arbete för barns rättigheter får stöd via Forum Syd och direkt från Sida.

7 Resurser till Barnets rättigheter

Sida har tre anslag; 1) reguljärt stöd, 2) humanitärt stöd 3) ett särskilt anslag för stöd till Öst och Central Europa. Stödet går till bilateralt arbete i samarbetsländerna, till svenska och internationella organisationer, FN organ och enskilda organisationer i länderna. Det totala utbetalade biståndet som utbetalades på de tre anslagen var tillsammans 9.3 miljarder år 1998 och 15.6 miljarder år 2001, en ökning på 6.3 miljarder. Biståndet är 0.7 procent av GNP och det planeras att gradvis höjas till 1% GNP fram till 2005.

En allmän uppskattning baserad på en studie 1996 är att c:a 60 procent av Sidas stöd till de sociala sektorerna går till barn och olika aktörer som verkar för barn t.ex. lärare och barnmorskor och minst 1/3 av stödet till vatten och sanitet går till barn. Av stödet till vatten och sanitet via UNICEF går ungefär hälften till barn.

De sociala sektorernas andel av det totala biståndet minskade från 32% till 23% från 1998 till 2001. Stödet till vatten ökade från 2% till 2.6% under samma period. Stödet till hälsa ökade markant med 396 miljoner svenska kronor medan stödet till undervisning sjönk med 184 miljoner i det reguljära stödet samtidigt som det ökade med 80 miljoner i det humanitära stödet. Särskilt i Central och Östeuropa ökade stödet till sociala reformer.

Den totala summan som utbetalades till sociala sektorer och vatten och sanitet var 1998 3.2 miljarder kronor varav 0.2 miljarder kronor gick till vatten och sanitet och år 2001 4.1 miljarder kronor, varav 0.4 miljoner gick till vatten och sanitet. Den här summan för år 2001 innehåller också forskning för barn inom de här sektorerna.

Det totala utbetalade beloppet för att främja MR har ökat från 1998 till 2001 från 0,5 till 0,7 miljarder kronor. Uppskattningsvis går åtminstone 5% av stödet till MR går till barn, vilket var runt 25 miljoner kronor år 1998 och 35 miljoner kronor år 2001.

Tidigare uppskattningar har visat att c:a 50–60 % av det här stödet till sociala sektorer, vatten och 5% av MR stödet direkt till barn. Med detta följer att i så fall gick i runda tal 1.9 miljarder kronor till barn år 1998 och 2.5 miljarder kronor till barn år 2001. En uppskattning ger därför en ökning på 0.6 miljarder kronor. Summan innefattar också stöd till forskning om barns rättigheter och barns situation.

Ca 142 miljoner kronor har betalats ut till särskilt stöd för människor med funktionshinder från 1997–2001. Det är svårt att uppskatta hur stor andel som går till barn.

Stödet till UNICEFs reguljära program och det öronmärkta projektstödet till framförallt sociala sektorer inom UNICEFs verksamhet uppgick 1998 till 538 miljoner kronor och 2001 var det 713 miljoner kronor, en ökning på 175 MSEK. Stödet till Rädda barnen har minskat från 116 MSEK år 1998 till 112 MSEK år 2001.

Sidas stöd till WHO och till FN:s kontor för mänskliga rättigheter i arbete av uppföljning av barns rättigheter och länders rapportering om barns rättigheter är inkluderat i ovan nämnda siffror. Det är också Sidas stöd till ESCAP i Asien regio-

nen i deras arbete med stater som följer upp världskongressen mot sexuell exploatering av barn. IPEC, ILOs särskilda program som arbetar med arbetande barn får ekonomiskt bidrag från Sida.

Indirekt stöd till barn genom stöd till demokratisk samhällsstyrning, infrastruktur, naturbruk och landsbygdsutveckling har inverkan på barns liv och här kan bara den totala biståndsbudgeten återopas. I detta stöd är barnkonsekvensanalyser i planering och utvärdering av extra stor vikt. Sidas egen statistik för att kunna avläsa direkt och indirekt stöd till barn behöver förbättras.

8 Sveriges stöd under perioden

8.1 Rätten till Hälsa

a) Policy och prioriteringar

Stöd till hälsa är en viktig del av Sveriges utvecklingssamarbete. Hälsa är en rättighet och investeringar i hälsa leder till social och ekonomisk utveckling. Hälsa är relevant för att förverkliga hållbar utveckling, jämlikhet mellan män och kvinnor och för att främja demokrati och mänskliga rättigheter.

Syftet med svenskt stöd till hälsa är att i partnerskap med samarbetsländer stödja dem i deras strävan att förbättra hälsosituationen hos ländernas medborgare. Detta görs genom att:

- A. påverka sociala, ekonomiska och miljöfaktorer som har inflytande på den enskilda människans hälsa genom att stärka hälsosektorernas roll och genom att påverka hälsorelaterade policys och hälsosresultat inom andra sektorer. Grundläggande basutbildning är viktig för att kunna tillvarata sina rättigheter och granska hur rättigheter tillgodoses.
- B. stödja utvecklingen av bärkraftiga och effektiva hälsosystem som når ut till alla medborgare oavsett ålder, kön eller ekonomisk status med hälsoservice av acceptabel kvalitet

Sverige ger prioritet till följande områden inom arbetet för barnets rätt till hälsa:

A. Att förändra faktorer utanför hälsosystemet

De viktigaste faktorerna som påverkar individers hälsa ligger utanför hälsosystemet. Sådana faktorer är människors sociala och ekonomiska situation, miljön, tillgång till mat, utbildning, vatten och kunskap om hygienfrågor. Andra faktorer är den individuella livsstilen och riskbeteende i trafik, sexualitet, matvanor, användning av alkohol, tobak och droger. Hygien och vatten och familjens omvårdnad och stöd såsom t.ex. amning och är viktigast för små barn. Spridning av HIV/AIDS och andra sexuellt överförda infektioner liksom den höga dödligheten i tonårsgraviteter gör tonåren till en fas i livet som innehåller stora risker. Den här perioden är också en viktig tid i ungdomars liv och deras åsikter och deltagande är viktigt.

Tillgång till information om olika preventivmedel, samlevnadsundervisning tillsammans med vård och behandling vid sexuellt överförda infektioner, graviditet och aborter är av hög prioritet för tonåringar.

Det är också av avgörande betydelse att ungdomar tror på framtiden och att deras energi tas till vara för att utföra meningsfulla uppgifter. Det är viktigt att de får bli delaktiga i beslut som berör deras eget liv. För detta krävs att de får rätt till relevant utbildning, yrkesutbildning, arbete som inte är skadligt och att de får rätt att höras i beslut som rör dem.

B. Att utveckla effektiva hälsosystem för Alla

B1. Effektivt styrda hälsosystem med barn och ungdomsperspektiv

Fungerande hälsosystem kräver stora resurser, mer än vad som finns i låginkomstländer idag och en tillfredsställande utveckling av hälsosystem kan bara åstadkommas genom en kombination av ökade nationella resurser och ökat bistånd till hälsovård. Barnhälsan utgör den största andelen av hälsosektorstöd. Medan barnhälsovård fått genomslag i både policy och genomförande har mödrahälsovård främst slagit igenom i policy. Ett begränsat antal sjukdomar som t.ex. HIV/AIDS, TBC, malaria, barnsjukdomar, mödrasjukdomar och undernäring är av största prioritet för att påverka människors överlevnad. Det handlar om att erbjuda god kvalitet på mödravård och förlossningsvård och att utbilda personal såsom barnmorskor för att ge barnet bästa möjliga start i livet. Mödra- och barnhälsovården skall vara tillgänglig för alla oberoende av bakgrund, ålder, social situation eller liknande. Den skall visa respekt för och acceptans för social, etniska och kulturella olikheter och särskilt flickor. Det innebär också vaccinationsprogram och barnsjukvård för barnen under fem år och om hälsoupplýsning, speciellt om amning och nutrition och riktad information till barn och ungdomar, av sociala, etniska och kulturella olikheter, och särskilt flickor. Nödvändiga ekonomiska resurser skall säkerställas för att garantera alla tillgång till den vård de behöver. Behandling, vård och rehabilitering av barn med fysiska funktionshinder och för barn med psykisk ohälsa om psykosocial vård, behandling och rehabilitering är viktigt.

Ungdomar kräver ungdomsvänlig hälsoservice där de kan få hjälp med rådgivningsservice om sexuellt överförda sjukdomar och diskutera livsstils och samlevnadsfrågor med varandra och vuxna. Skolhälsovård är också viktigt.

B2. Gott ledarskap och effektiv styrning i hälsosystem utifrån demokratiska och MR-principer

All verksamhet bör planeras och utvärderas utifrån grundprinciperna i barnkonventionen. Utveckling av hälsovårdsförvaltning och personalutbildning ingår i utvecklingssamarbetet med många länder. Det gäller frågor om hälsovårdens finansiering, privata sektorns roll, decentralisering, planering och organisation samt grund- och vidare-utbildning av hälsovårdspersonal. Detta gäller även frågan om läkemedelshantering.

B3. Minskad Mödradödlighet

Sverige arbetar aktivt för ökad prioritet för mödrahälsovård och respekt för kvinnors rätt att fatta beslut om sitt eget liv, sin egen kropp, fertilitet och sexualitet. Kvinnors jämställdhet och näring före och under graviditeten såsom tillgång till mat, tillskott på vitamin A och järn är orsaker till hög mödradödlighet. Kvinnors mödradödlighet beror också på brist på kapacitet inom hälsosystemen att ge grundläggande vård och att hänvisa vidare till mer kvalificerad vård vid behov. Sverige verkar för fler utbildade barnmorskor, legala och säkra aborter, tillgång till preventivmedel och reproduktiv hälsoservice.

B4. Förhindra HIV/AIDS

Spridningen av HIV/AIDS belastar att redan svagt hälso- och sjukvårdsarbete liksom alla övriga samhällssektorer över hela världen för lång tid framåt. Sverige arbetar för

- a) ökad involvering av fäder i sexuell och reproduktiv hälsa.
- b) Minskad smittspridning till barn framförallt inom två åldersgrupper: det ofödda/nyfödda barnet² och bland sexuellt aktiva tonåringar.
- c) smittspridning via smittat blod och orena instrument även till andra åldersgrupper.

Stöd till att gravida kvinnor ska erbjudas testning och information om sin HIV-status, rådgivning om hur de undviker smitta om de är HIV-negativa och behandling och råd om de är HIV-positiva är viktigt. Genom att använda bröstmjölkserättning kan risken för smitta via modersmjölken elimineras. Riskerna med bröstmjölkserättning är dock stora om de hygieniska och ekonomiska förhållandena är dåliga. Nya rön visar också att med exklusiv amning utan några tillägg, kan smittorisken via bröstmjölk minimeras. Sociala skyddsnät behöver stärkas för barn som förlorat sina föräldrar i HIV/AIDS. Flickors självkänsla bör också stärkas så att de får en bättre relation till män. För att minska smittspridning till och mellan ungdomar krävs såväl ökad kunskap som attitydförändring för ett ändrat sexuellt beteende.

B5. Unga människor och en hälsosam livsstil

Sverige arbetar med att utveckla partnerskap med statliga aktörer och det civila samhället för att bättre främja ungdomars hälsa och utveckling. Innovativa sätt att nå ungdomar och arbeta tillsammans med dem är viktiga. Att stärka ungdomars självförtroende, medvetenhet om kön och jämställdhet och kraft att säga "nej" är viktigt. Ungdomars egna organisationer och skolan är särskilt viktiga i detta arbete. Övergången från beroendet i barndomen till oberoende i vuxenlivet innehåller sökande efter identitet och livsstil i en snabbt föränderlig värld. Svenskt utvecklings-samarbete prioriterar att barn och tonåringar har rätt att utveckla självständighet och ansvar, sunda levnadsvanor, att lära om reproduktiv hälsa, HIV/AIDS och droger. De har också rätt att delta i informationsspridning, påverkansarbete och mobilisering för sina rättigheter. Ungdomar behöver få utveckla färdigheter som gör dem bättre rustade att möta de svårigheter de möter. De behöver få ökat

---

² Investing for Future Generations – Sweden's International response to HIV/AIDS, Sida, Stockholm, 1999

inflytande över beslut som rör dem. Barn och deras föräldrar har rätt att påverka utbildnings- och hälsosystemens utformning genom brukarinflytande och politiska processer.

B6. Utveckling av globala nyttigheter

Sverige ämnar driva frågor om deras finansiering i internationella fora. Det finns ett behov att utveckla och förbättra nya metoder för att förhindra och diagnostisera, behandla och kontrollera hälsosituationen i utvecklingsländer. Exempel på sådana hälso-områden som rör barn och ungdomar är behandling av HIV/AIDS, vaccinering och tropiska sjukdomar.

b) Exempel på stöd till rätten till hälsa under rapporteringsperioden

Sverige stöder hälsoreformer i Bangladesh, Zambia och Uganda. I Guatemala, Honduras, El Salvador, Nicaragua stöder Sida utveckling av hälsosystem och reformer i hälsosektorn som syftar till att ge marginaliserade grupper tillgång till hälsovård. Fokus är på kvinnor och barn. I arbetet betonas rätten till resurser och rätt till miljö som är hälsofrämjande. Ungdomars attityder till sexualitet och reproduktiva hälsa är en stor del av stödet. Prioritet har också arbete mot våld i hemmet samt preventiva insatser relaterade till HIV/AIDS.

Ett pilotprojekt i Tamil Nadu i Indien har anammats av den indiska regeringen och ska expandera för att täcka all Indiens delstater. Programmet mobiliserar barnens närsamhälle och utbildar socialarbetare för att integrera barn med funktionshinder i Indiens program för små barns utveckling. I Indien, Bangladesh, Laos och Centralamerika stöds stora vattenprogram via UNICEF. I Tanzania ges stöd till barnhälsovård och nutrition och i Vietnam till bl.a. läkemedelshantering. Stöd ges också till sexuell och reproduktiv hälsa inklusive arbete mot HIV/AIDS. Ytterligare insatser för stöd till barn som förlorat sina föräldrar genom HIV/AIDS i Södra och Östra Afrika och ungdomsaktiviteter för att sprida kunskap om sexuell och reproduktiv hälsa inklusive HIV/AIDS får stöd via UNICEF. Ett annat exempel stöd till enskilda organisationer i Zimbabwe som arbetar med att sprida kunskap om MR och HIV/AIDS.

Sida stöder också ett samarbete mellan Malmös allmänna sjukhus (MAS) och Muhimbili sjukhuset i Tanzania. Samarbetet innebär utveckling av nya metoder för enkel effektiv behandling och prevention av öronsjukdomar och hörselnedsättningar.

Framgångsrikt institutionellt samarbete pågår om ungdomars sexuella och reproduktiva hälsa mellan indiska NGOs, MAMTA och svenska RFSU.

Förstärkning av utbildade barnmorskor på bynivå planeras i både Nicaragua och Indien via nätverksarbete mellan svenska institutioner och indiska och nicaruganska institutioner.

8.2 Rätt till Utbildning med kvalitet och relevans

a) Policy och prioriteringar

Sidas policy för utbildning understryker att utbildning är en mänsklig rättighet och en viktig del av arbetet mot fattigdomen och främjande av demokrati. Utbildning

är ett viktigt redskap i kampen mot utnyttjandet av barn i skadligt arbete och i arbetet för den demokratiska kulturen, fred, tolerans och utveckling. Kvinnors och flickors utbildning har visat sig ha en påtaglig hävstångseffekt för hela familjens välmående och för ekonomins utveckling.

I enlighet med världskonferensen om utbildning Dakar 2000 prioriterar Sidas policy för utbildning stöd till grundutbildning för barn, ungdomar och vuxna. Utbildningen ska hålla god kvalitet, är relevant, demokratisk och meningsfull. Skolan är ofta de lokala myndigheternas ansvar. Därför är det viktigt att stödja en decentralisering av resurser och delegering av beslut. De processerna bör åtföljas av kompetensutveckling av beslutsfattare på alla nivåer och stöd till civila samhället så att de kan visa hur barnets rättighet bättre kan tillgodoses och stödja kravet på rätten till utbildning. Förutom att det krävs ett starkt nationellt politiskt engagemang för att nå målet utbildning för alla, måste människor i lokalsamhället medverka och känna till och verka för sina rättigheter. Föräldrar och andra berörda vuxna i barnens närhet behöver delta i diskussionen om skolans placering, läroplaner mm för att göra skolan tillgänglig och relevant i lokalsamhället. I planeringen av den fysiska såväl som den pedagogiska skolmiljön måste barn få delta. Barn måste få lära sig om sina sociala, ekonomiska, kulturella, medborgerliga och politiska rättigheter i både teori och praktik. Äga måste borta i skolorna. Att barn får lära sig om rätten att uttrycka sin åsikt, träna att göra det och utöva demokrati i t ex elevråd och interaktiva inlärningsprocesser bidrar till att skapa en positiv inlärningsmiljö.

Läroplan, undervisningsmetoder och samverkan mellan skola och närsamhälle bör främja färdigheter i att läsa, skriva och räkna, men ökat självförtroende, demokratiska färdigheter, kunskap för den egna överlevnaden, utvecklingen, förmågan att försörja sig och på ett ansvarsfullt sätt delta i familje- och samhällslivet. Dessa s k "essential life skills" blir allt mera påtagligt viktiga för överlevnad både i samhällen som drabbas av t ex HIV/AIDS och i samhällen som på andra sätt förändras snabbt och kräver ny kunskap, t ex urbaniseringen, globaliseringen och att hantera ny teknologi. Formella och informella utbildningsinsatser för barn och ungdomar kan bidra till skydd mot sådant som skadar deras hälsa: smutsigt vatten, föroreningar och farligheter (t ex minor) och gifter i natur och mat, barnarbete, hur man kan skydda sig mot malaria, tbc och andra sjukdomar, mot HIV/AIDS och andra smittor, liksom mot oönskade graviditeter.

Särskilt viktigt är det att kunna ge utsatta barn såsom barn med funktionshinder, arbetande barn, barn i krig, barn på institution, barn i konflikt med lagen, barn som drabbats av eller påverkas av HIV/AIDS i familjen möjlighet att gå i skola. Det har visat sig att skolan kan erbjuda ett minimum av normal vardag och struktur i ett annars kaotiskt liv och därmed underlätta både bearbetning av vardagens trauma som t.ex. återgången till ett liv efter fred. Utsatta barn och ungdomar behöver ofta särskilt stöd. Men ett mer kostnadseffektivt sätt att ge alla utbildning och samtidigt höja utbildningens kvalitet är att från början utforma utbildningen så att den också blir bra för t ex barn och ungdomar med funktionshinder. Förutsatt att skolan är öppen för alla och för nya initiativ kan det barn som behöver särskilt stöd i undervisningen många gånger bidra till att skolan utvecklar sina pedagogiska metoder, att vuxen-närvaron ökar och att elevgrupper får tillfällen att öva sig i tolerans och medmänsklighet.

Jämställdhetsarbetet måste ge stöd åt flickor, men får inte heller bortse från vikten av att förändra pojkarnas attityder till det andra könet och till sin egen roll. Om den grunden läggs tillräckligt tidigt i en bra skola innebär det en påtaglig vinst för samhället.

Det finns många skolor där lärarkåren snabbt decimeras av HIV/AIDS. Det behövs kunskap om detta, framåtblickande planering och investeringar i undervisningssektorn för att kompensera för bortfallet. I den planeringen ingår också att se över vilka ämnen som är relevanta för elever som blir familjeförsörjare med ansvar för flera barn och sjuka vuxna.

Sida ger stöd till 1) utbildningsreformer och 2) innovativa insatser. Barns utbildning blir bättre om det genomsyras av ett rättighetsperspektiv. Formella och informella utbildningsinsatser är viktiga. Stöd till sektorprogramstöd (SWAPs) prioriteras. Ofta sker en kombination av öppet budgetstöd, institutionsutveckling och policydialog.

Särskilda prioriteringar är stöd till:

1. Förändrade planerings- och undervisningsmetoder som reflekterar ett deltagande, rättighetsperspektiv, gendermedvetenhet och sätter barnet i centrum
2. Ansvarigt och öppet ledarskap för utbildning särskilt i budget och finansiella system.
3. Lagstiftning och program för obligatorisk utbildning som reflekterar ett rättighetsperspektiv och EFA mål.
4. Motverka gender, språk och etniska barriärer i undervisningen och främja undervisning på flera språk.
5. Verka för tillgång till utbildning i kombination med kvalitet.
6. Öka läskunnighet bland barn, ungdomar och vuxna genom både formella och informella aktiviteter och ökad tillgång på böcker, bibliotek och tidningar.
7. Främja ett livslångt lärande för ungdomar och vuxna, särskilt lärare.

Lärare ses som nyckelpersoner i utveckling av god utbildning.

b) Exempel på Stöd till rätten till utbildning under rapporteringsperioden

I Kambodja via UNICEF ges stöd till utveckling av kvalitén i skolor på landsbygden. Genom UNICEF stöder Sida samarbete mellan enskilda organisationer och staten kring utbildning för arbetande barn i slumområden i Dhaka. I Tanzania ges stöd till policyutveckling runt barns rätt till utbildning och mot diskriminering av funktionshindrade flickor och pojkar. Flickors deltagande i undervisningen prioriteras särskilt i ett stöd via FAWE. I Namibia stöds ett projekt som syftar till att ge en diskriminerad folkgrupp sin rätt till utbildning och utveckla lärarutbildning och ge barnen från Sah-folket får utbildning på sitt modersmål i fyra år sedan integreras i den vanliga skolan. I Mozambique ges stöd till ett sektorstöd till utbildningssektorn med fokus på barns rätt till utbildning. I Bolivia ges stöd via UNICEF till tvåspråkig utbildning för barn som inte kan spanska och en utbildningsreform. Ett annat exempel är ett stöd till UNICEF för att i 5 länder stödja innovativa metoder för att skolan kan bli bättre på att ge barn trygghet i skolan. I detta ingår också att skapa

en skola som arbetar preventivt och rehabiliterande mot sexuella övergrepp. I Malawi utbildas lärare i sexualundervisning.

8.3 Rätten till Trygghet och skydd

a) Policy och prioriteringar

Rätten till trygghet och skydd kräver att social skyddsnät som bygger på att stärka familjer och familjens närsamhälle. Det handlar om stöd till familjer så att de kan försörja ta hand om och skydda sina barn och att motverka diskriminering och exkludering av utsatta barngrupper. Barn i behov av särskilt skydd är barn med funktionshinder, barn från minoriteter och ursprungsbefolkningar, barn i konflikt med lagen, arbetande barn, sexuellt utnyttjade barn, barn i krig, barn på institution och barn som drabbas av HIV/AIDS eller påverkas av att familjen drabbats av HIV/AIDS.

De omedelbara vinsterna är att färre barn hamnar i utsatta situationer. Den långsiktiga vinsten är utveckling. Det handlar om bl.a. om social och familjepolitik, sociala reformer, socialförsäkringssystem, pensionsreformer, och stöd till utveckling socialt arbete. Utbildning av psykologer, skolkuratorer och socialarbetare är av stor vikt. Samarbetet med Östeuropa är till stor del koncentrerat på reformer inom hälsovården, inklusive rehabilitering, och att finna alternativ till den förhårdande institutionsmodellen.

b) Exempel på stöd till Trygghet och skydd under rapporteringsperioden

Stödet till Västbanken innehåller stöd till utbildning av skolkuratorer, sommarläger, kulturverksamhet för barn, barn med funktionshinder, barnstatistik, Tv-program för barn om deras rättigheter, program för vuxna om deras rättigheter. En viss del av stödet till barnplanen kanaliseras via UNICEF. Detta går till utsatta barn och föräldrautbildning om barns rättigheter och utveckling. Ytterligare stöd kanaliseras via Diakonia till barnlitteratur och samhällsbaserad rehabilitering av barn med funktionshinder.

Andra exempel på särskilt skydd är Sidas stöd till en statlig myndighet i Sri Lanka som bevakar och följer upp barns rätt till skydd mot övergrepp inklusive sexuellt utnyttjande. Särskilda barnrättskommittéer har inrättats på kommunal nivå och särskilda barnansvariga inom polisen i Sri Lanka. I Kambodja stöder Sida, i samarbete med Forum Syd och Diakonia, ett 20-tal enskilda organisationer som arbetar för att stärka de mänskliga rättigheterna. Ett antal av dessa organisationer har specialiserat sig på att främja barns rättigheter samt bekämpa övergrepp mot barn.

Sverige stöder Cambodian Office of the High Commissioner for Human Rights (COHCHR) I deras arbete med utbildning och rådgivning, men även av dokumentation, rapportering och informationsspridning om situationen i landet vad gäller respekten för mänskliga rättigheter, inklusive sexuell exploatering av barn och handel med kvinnor och barn. I Sydafrika ger Sida tekniskt stöd till utveckling av ett bättre rättssystem för unga lagöverträdare.

Sida har via United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP) ett projekt i Sydostasien för att ESCAP ta fram uppföljningsplaner till Stockholmkonferensen mot Sexuell Exploatering av barn och stärka kompetensen bland hälso- och socialarbetare att bistå barn och ungdomar som blivit utsatta för sexuella övergrepp och sexuellt slaveri. Deltagande länder i projektet är Thailand, Vietnam, Laos, Kambodja, Myanmar och Yunnan-provinsen i Kina.

Anti-Slavery International (ASI). Målet för ASIs verksamhet är att avskaffa alla former av slaveri och tvångsarbete samt att skydda minoriteters rättigheter för arbete mot barnarbete och till kampanjverksamhet mot handel med kvinnor och barn.

Lutherhjälpen, Svenska Kyrkans Mission, IOGT-NTO, Pingstmissionen m fl svenska enskilda organisationer får stöd för att i sin tur ge stöd till olika nationella enskilda organisationer och deras arbete mot sexuellt exploaterade barn.

International Catholic Child Bureau (ICCB) i Geneve får stöd till aktionsorienterad forskning om förebyggande verksamhet och psykosociala återanpassningsprogram för sexuellt exploaterade barn som ICCB tillsammans med andra enskilda organisationer genomförde inför Världskongressen i Stockholm 1996.

Sida stöder ILOs barnarbetsprogram (IPEC). Sida planerar ett nytt stöd för att få fram bättre kunskap om barnhushållsarbete, som i många fall också leder till sexuell exploatering. Ett samarbetsprojekt mellan Världsbanken, UNICEF och ILO om förbättrad statistik angående barnarbete får också stöd.

Bland de större direkta insatserna till barn med funktionshinder finns ett antal CBR-insatser och rehabiliteringsprogram som fått stöd under flera år. Det handlar exempelvis om ett program på Västbanken-Gaza. Syftet är att nå alla människor med funktionshinder och att främja deras rättigheter och möjligheter till full delaktighet i samhällslivet. Medlen kanaliseras via Diakonia som samarbetar med ett stort antal lokala organisationer. Ett annat CBR-program i Kenya av AMREF får stöd. Det syftar bland annat till att uppmärksamma funktionshinder i primärvården. Sida ger också ett budgetstöd till DPI och ett stöd till Rehabiliteringsenheten vid WHO, där syftet är att utveckla metoder för att förbättra situationen för funktionshindrade människor.

I Nicaragua stöds bland annat en förening för föräldrar till barn med funktionshinder. Deras verksamhet omfattar specialiserad vård av barn, utbildning för föräldrar och personal. Även ett bibliotek för blinda får ett mindre stöd. Under viss tid ingick rehabilitering av minoffer i ett minröjningsprojekt, också det i Nicaragua.

I Estland görs exempelvis försök att ersätta institutionsvård med vård i familjer. Ett annat exempel är utbildning av personalen vid institutioner i Litauen. Ytterligare exempel finns inom samarbetet med Lettland. Där stöds ett projekt för utsatta barn, bland annat barn med funktionshinder, och deras föräldrar. Ett syfte med projektet är att undersöka i vad mån svenska erfarenheter kan överföras och användas i Lettland. I Litauen utvecklas exempelvis en kommunal modell för social service och omvårdnad, ett stöd som kanaliseras via Världsbanken. I Lettland ges tekniskt stöd för att genomföra en välfärdsreform inom såväl lagstiftning som socialförsäkring och omvårdnad. I Bosnia/Herzegovina ges stöd till en hälsoreform

för arbetet med mental hälsa som bl.a. innehåller utbildning av psykologer och bättre social rehabilitering.

8.4 Stöd till rätten till kultur

a) Policy och prioriteringar

Kulturenhetens policy betonar att kultur är en rättighet. Målet för stöd till kultur är att främja demokratiska processer, kulturell mångfald, skapande verksamhet och kulturens ställning i samarbetsländerna. För barn prioriterar Sida stöd till minoriteters rätt till sin kultur, utveckling av barnbibliotek, stöd till produktion och spridning av barnböcker, stöd till teater-, musik och konstverksamhet för och med barn t.ex. som del i fredsarbete och psykosocial rehabilitering, utbildning av journalister om barn och barns rättigheter, möjligheter för barn att få del av information och själva sprida information via media, produktion i media av information och material om barnkonventionen, Information om miljörisker och miljövård i media, påverkansarbete för en positivare bild av barn i massmedia.

b) Exempel på stöd till Kultur

Sida stöder barns rätt till kultur i Nicaragua, Mozambique, Sydafrika, Zimbabwe, Tanzania, Vietnam och Västbanken/Gaza. Exempel på arbete för rätten till kultur är teater för gatubarn i Tanzania. En stor kultursatsning görs i Sydafrika för barn och ungdomar med funktionshinder, exempelvis barn med inlärningssvårigheter. Funktionshindren är ofta följder av våld och övergrepp. Bildterapi är därför en viktig del i projektet, som både omfattar läroplaner och utbildning av lärare.

Sida ger också stöd till en enskild organisation i Zimbabwe som sprider information om barns rättigheter via teater. Ett exempel på kulturstöd som vänder sig till barn i särskilt svåra omständigheter är en festival för flickor i Tanzania. Där ges flickorna möjlighet att dela erfarenheter av sexuella trakasserier i skolan och diskutera fram möjliga lösningar på problemet. Festivalen har deltagare från hela östra Afrika.

8.5 Stöd till Demokratisk samhällsstyrning

a) Policy och prioriteringar

Begreppet *demokratisk samhällsstyrning* innefattar demokratisering, mänskliga rättigheter, god samhällsstyrning och folkligt deltagande med rättsstaten och dess principer som genomgående tema. Svenskt utvecklingssamarbete tillämpar en bredare definition än OECD och inkluderar både stöd till demokratins institutioner och stöd till en demokratisk kultur. Detta stöd är av stor vikt för att främja ett barnvänligt samhälle.

En utveckling karakteriserad av demokratisk samhällsstyrning förutsätter att statens aktörer har viljan att bedriva en politik som främjar de fattigas situation grundad på respekt för folkets vilja, demokrati och mänskliga rättigheter inklusive barnets rättigheter. Sidas arbete för demokratisk samhällsstyrning är grundat på ett antal principiella ståndpunkter som kan grupperas under rubrikerna *deltagande*³, *öppenhet*, *allas lika*

---

³ Med deltagande avser vi även inflytande, eller indirekt inflytande genom att de berördas intressen finns representerade i exempelvis folkvalda församlingar.

värde och ansvarsutkrävande (s k accountability), både som normer och institutionaliserade former. Politik måste utformas i nära samarbete mellan stat, organisationer och individer och ett politiskt deltagande måste därför vara grunden för utvecklingssamarbetet. Detta deltagande måste inkludera alla – barn, kvinnor, män, fattiga, funktionshindrade och minoriteter, etc. – i diskussioner och beslut som har en inverkan på deras livssituation. Öppenhet utgör grunden för förståelse av bakgrunden, förutsättningarna, alternativen samt reglerna för beslutssituationen. Befolkningen måste direkt eller via ombud kunna utkräva ansvar av folkvalda inom offentlig förvaltning.

Vägledande principer för demokratisk samhällsstyrning:

- politiskt deltagande (autonoma medborgare, reell möjlighet till organisering, möteskultur, tillit, dialog),
- allas lika värde (ickediskriminering, tolerans, pluralism, representativitet),
- öppenhet (tillgänglighet, tillgång till alternativ information via fria och oberoende media, insyn, tydlighet i beslut) samt
- möjlighet till ansvarsutkrävande (mellan väljare och valda, mellan folkvalda och förvaltning, mellan lagstiftande, verkställande och dömande makt.)

Sida prioriterar stöd till; politiska institutioner; rättsområdets betydelse för utveckling av demokratiska samhällssystem; god samhällsstyrning (som inkluderar revision, statistik, satliga uppföljningsmekanismer såsom ombudsmannafunktioner och skatteuppbörd); folkligt deltagande i politiska processer; utveckling av media; decentralisering; och stöd till MR organisationer.

För barn och ungdomar är särskilt demokratisk ledarskap bland unga politiker och andra ungdomsorganisationer prioriterat, liksom utbildning av lokala politiker och beslutsfattare om barn och barns rättigheter samt konsekvensanalys av planerings- och budgetarbete utifrån barnkonventionens grundprinciper. Insamling, analys och presentation av köns- och åldersfördelad statistik är också prioriterat.

För att stärka barns rättssäkerhet prioriterar Sida översyn och revidering av lagstiftning och rättspraxis, utbildning om barn och barns rättigheter för all rättsvårdande personal, utvecklingen av speciella ungdomsdomstolar samt utveckling av ungdomsfängelser och andra lämpliga straff- och behandlingsformer.

Stöd till arbetet med den statliga *budgeten och budgetprocessen* siktar mot större samordning mellan givarna så att sektorstödsformen kan utvecklas och tillämpas i större omfattning inom olika ämnessektorer. Sida strävar efter att ge sådant stöd ett tydligare demokrati/MR/barnperspektiv, bland annat vad gäller barnkonsekvensanalyser och informationsspridning till och deltagande av allmänheten.

Stöd till revision och Ombudsmannafunktioner prioriteras också.

Behovet av grundläggande information och tillförlitliga data på en rad områden accentueras alltmer genom skuldavskrivningsprogrammen och överföringen av frigjorda medel till sociala sektorer. Stöd till uppbyggnaden av *statistiska system* är av stor vikt för Sida. Födelseregistrering av barn är särskilt viktigt. Vad det gäller barn bör statistik som reflekterar barn syn på sin situation utvecklas samt kopplingen mellan statistik insamling, analys och ökad kunskap om barn situation bland beslutsfattare.

Den demokratiska kulturen i samarbetsländernas förvaltning bör stärkas, i synnerhet vad gäller samspelet mellan förvaltning och allmänheten. I stödet till förvaltningsreformer bör DESA bl a inkludera analyser hur informationen om den offentliga verksamheten till allmänheten utformas för att bli begriplig och lättillgänglig samt vilka kanaler det finns för direkt och indirekt påverkan av statlig och kommunal förvaltning. Stöd till särskilda former för barns och ungdomars deltagande bör stödjas.

Sida bör också stödja uppföljningsprocessen av rapportering om barnkonventionen i olika länder. För att uppföljningsprocessen skall fungera behövs stöd till staternas rapportskrivning, alternativrapporter från enskilda organisationer, barnrättskommittén för att utöka dess kapacitet att granska rapporter och stöd till spridningen av såväl de nationella som barnrättskommitténs rapporter. Skydd mot våld och övergrepp ingår också i stöd till Barnets rättigheter.

b) Exempel på stöd till Demokratisk samhällsstyrning under rapporteringsperioden

I Kambodja har via UNICEF stöd gått till inrättandet av ett nationellt barnråd, (Cambodian National Council for Children). På Sri Lanka stöder Sida en statlig myndighet (National Child Protection Authority), som driver barnrättsfrågor och särskilt skydd för utsatta grupper särskilt sexuellt utnyttjade barn och arbetande barn. Sida ger också stöd till att främja en demokratisk kultur och ett demokratisk ledarskap bland ungdomsledare inom partier och enskilda organisationer. På Sri Lanka ges också stöd till revidering av lagstiftning i relation till de MR-konventioner som Sri Lanka ratificerat bland vilka Barnkonventionen är en.

I Sydafrika, inom stödet till rättsväsendet ges ett stöd till förbättrat domstolsväsende för unga lagöverträdare. Via SHIA i Sydafrika ges stöd till en myndighet, placerad direkt under presidenten som bevakar och arbetar med att funktionshindrades rättigheter ska beaktas i all statlig verksamhet. Ett stöd ges också till en organisation som arbetar med rättshjälp för kvinnor och arbete för att förändra attityder mot våld.

I Zimbabwe via International Catholic Child Health Bureau ges stöd till att utveckla domstolar som tar särskild hänsyn till unga lagöverträdare.

På Västbanken/Gaza stöder Sida den nationella barnplanen och det barnsekretariat som bevakar barnplanen samt utvecklingen av en barnombudsmannafunktioner. Stöd har också gått till ungdomsparlament.

På Sri Lanka får den lokala MR kommissionen stöd för att arbeta med ett förslag till revidering av olika rättsområden utifrån de åtaganden landet gjort i internationella MR konventioner.

Den svenska barnombudsmannen (BO) har anordnat kurser i Sverige för beslutsfattare från olika regioner om barnombudsmannafunktionen och barnets rättigheter. Ett nytt stöd har beviljats där BO i Sverige ska samarbeta med 5 olika länder för att utveckla en analysmetod där barnets åsikter tas hänsyn till, statistikinsamling och beslutsfattare blir bättre på att tolka sådan statistik och arbeta med opinionsbildning baserad på barnens syn på sin situation. BO kommer att arbeta med stöd till erfarenhetsutbyte och kompetensutveckling.

Andra exempel är insatser för att främja ett aktivt deltagande av funktionshindrade i seminarier och att stärka handikapporganisationer och internationaler. I Guate-

måla ges stöd till krigsskadade. Programmet omfattar integrering i arbetslivet, hälsovård, socialt deltagande och organisering.

8.6 Stöd till Särskilt skydd i krig och humanitära katastrofer

a) Policy och prioriteringar

Svenskt stöd i krig och humanitära katastrofer har som ett huvudmål att främja respekt för barns och ungdomars rättigheter. Dessa insatser involverar stöd till deltagande, rätt till mat, hälsoservice, utbildning och psyko-social rehabilitering. Rehabilitering av barnsoldater är också prioriterat.

b) Exempel på stöd till särskilt skydd i krig och humanitära katastrofer

Inom ramen för det humanitära stödet ges stöd till bl.a. Afghanistan, Angola, Sudan, Bosnien/Herzegovinia, Burundi, Etiopien, Eritrea, Guinea Bissau, Guatemala, Indien, Indonesien, Irak, Libyen, Kambodja, Kina, Kongo, Korea, Moçambique, Maldavien, Nicaragua, Sierra Leone, Sudan, Sri Lanka, Rwanda, Västbanken/Gaza, Ryssland, Uganda och Öst Timor. Detta går till katastrofhjälp, utbildning och psyko-sociala insatser för flyktingar och andra som drabbats av krig.

I Honduras har Sida gett ett ospecificerat stöd som bland annat använts till mat och mediciner för utsatta grupper, som funktionshindrade. Inom det humanitära samarbetet stöds UNDPs stora projekt för krigsskadade och andra funktionshindrade i Afghanistan.

9 Slutsatser

Sidas stöd till sociala sektorer och demokratisk samhällstyrning har en klar inriktning på barn som målgrupp. Appliceringen av ett barnrättsperspektiv har intensifierats i stödet till god samhällstyrning, hälsa, kultur och utbildning. Tonåringar behöver bättre synliggöras i det här stödet. Konsekvenserna av ett barnrättsperspektiv i utvecklingssamarbetet bör dokumenteras mer. Sverige främjar dialog runt det barnvänliga samhället och driver detta tillsammans med andra multilaterala och bilaterala givare samt civila samhällets organisationer och behöver utveckla detta vidare i Sveriges samarbetsländer.

Riktlinjer för barnkonsekvensanalyser bör appliceras mer regelbundet även på stöd till infrastruktur, näringsliv, urban utveckling och finansiella system, naturbruk och forskningssamarbete. Rätten till social trygghet har framförallt fått stöd i Central och Östeuropa. Det är viktigt att ta med lärdomar från detta arbetet till arbetet i Syd. Våld mot barn bör uppmärksammas mer.

Sverige behöver också bli bättre på att i samarbete med UNDAFs medlemmar och särskilt UNICEF samt övriga givare verka för ett barnrättsperspektiv i landstrategier och PRSPs samt med barnkonventionen, millenniemålen och barntoppmötet som grund främja en global kraftsamling för barns rättigheter.

STYRELSEN FÖR INTERNATIONELLT UTVECKLINGSSAMARBETE

105 25 Stockholm, Sweden

Tel: 08-698 50 00. Fax: 08-20 88 64

Hemsida: <http://www.sida.se>